

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет менеджменту, адміністрування та права
Кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін

ОСНОВИ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Методичні вказівки
до самостійного вивчення дисципліни

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форми здобуття освіти зі спеціальності
015 «Професійна освіта» (Аграрне виробництво, переробка
сільськогосподарської продукції
та харчові технології)

Харків
2024

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет менеджменту, адміністрування та права
Кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін

ОСНОВИ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Методичні вказівки
до самостійного вивчення дисципліни

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форми здобуття освіти зі спеціальності
015 «Професійна освіта» (Аграрне виробництво, переробка
сільськогосподарської продукції
та харчові технології)

Затверджено рішенням
Науково-методичної комісії
Факультету МАП ДБТУ
Протокол № 4 від 18 грудня
2024 р.

Харків
2024

УДК 331.54:37.014](072)
О-75

Схвалено
на засіданні кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін
Протокол №3 від 19 листопада 2024 р.

Рецензенти:

Пономарьова М.С. - доцент кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін ДБТУ, кандидат економічних наук, доцент
Золотарьова С.А. - доцент кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін ДБТУ, кандидат сільськогосподарських наук, доцент

О-75

Основи профорієнтаційної роботи : метод. вказівки до самостійного вивчення дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ден. та заоч. форми здобуття освіти зі спец. 015 «Професійна освіта» (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) / Державний біотехнологічний університет; авт.-уклад. О.В. Борюшкіна, Н.І. Моїсєєва, Д.Л. Кобелева – Харків : [б. в.], 2024. – 16 с.

Методичні вказівки до самостійного вивчення дисципліни «Основи профорієнтаційної роботи» розроблено відповідно до навчальної програми. Включає опис, ціль програму та структуру дисципліни; матеріал для самостійного опрацювання, рекомендовану літературу, питання для самоконтролю.

Видання призначено здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форми здобуття освіти зі спеціальності 015 «Професійна освіта» (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології).

УДК 331.54:37.014](072)

Відповідальний за випуск: Н. І. Моїсєєва, д-р екон. наук, проф.

© О.В. Борюшкіна, Н.І. Моїсєєва,
Д.Л. Кобелева, 2024

Зміст

Вступ.....	5
Опис навчальної дисципліни.....	5
Мета навчальної дисципліни.....	5
Програма навчальної дисципліни	6
Структура навчальної дисципліни.....	6
Самостійне опрацювання тем	7
Методичне забезпечення... ..	13
Рекомендована література	13
Питання для самоконтролю.....	14

Вступ

Програма курсу «Основи профорієнтаційної роботи» зорієнтована на те, щоб дати майбутнім фахівцям спеціальності 015 «Професійна освіта» (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) розуміння того, що таке профорієнтаційна робота, з чого вона складається, які етапи в себе включає, та які методи її проведення. Майбутні випускники мають знати що, профорієнтаційна робота проводиться з учнями щодо надання підліткам визначеної сукупності знань про соціально-економічні і психофізіологічні особливості різних професій, умов правильного вибору однієї з них, інформації про канали працевлаштування, вимог до прийому на роботу тощо Це напрям роботи, в якому систематизуються відомості про зміст та перспективи сучасних професій, форми й умови оволодіння різними спеціальностями, стан та потреби ринку праці.

Опис навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Основи профорієнтаційної роботи» посідає важливе місце в структурно-логічній схемі підготовки здобувача вищої освіти і буде корисна майбутнім фахівцям з точки зору оволодіння теоретичними та практичними знаннями щодо проведення профорієнтаційної роботи, методами та формами профорієнтаційної і профконсультаційної роботи.

Мета навчальної дисципліни

Мета лекційного навчального курсу та практичних занять – ознайомити студентів з теоретичними засадами профорієнтаційної роботи, її основними закономірностями та особливостями, структурою, формами та методами її здійснення. Надати розуміння таких понять, як «мотиваційні компоненти», через які здійснюється вибір професії, «компоненти підготовки до трудової діяльності», до яких відносяться знання, вміння та навички, «індивідуально-психологічні особливості мислення», що впливають на вибір професії та успішність оволодіння нею.

Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Профорієнтація як фактор формування трудового потенціалу

Тема 1. Профорієнтація як фактор формування трудового потенціалу та раціонального регулювання ринку праці.

Тема 2. Профорієнтація: сутність, напрями, завдання, принципи організації.

Тема 3. Система управління профорієнтацією в Україні. Сутність і зміст системи управління профорієнтацією.

Тема 4. Основи професіографії. Поняття «професія» і «спеціальність».

Тема 5. Професійна психодіагностика.

Розділ 2. Компоненти профорієнтаційної роботи

Тема 6. Професійна інформація і професійна консультація, методи їх проведення.

Тема 7. Професійний відбір кадрів. Сутність та основні характеристики профвідбору.

Тема 8. Професійна адаптація: сутність, види, зміст.

Структура навчальної дисципліни

Обсяг курсу – 4 кредити (ECTS): 30 годин лекції, 30 годин – семінарські заняття, 60 годин – самостійна робота, екзамен.

Форма навчання	Розділ	Всього		Розподіл навчального часу за видами занять			Семестрова атестація
		кредитів	годин	лекції	семінарські заняття	Індивід. завдання	
<i>Денна/заочна</i>	<i>2</i>	<i>4</i>	<i>120</i>	<i>30</i>	<i>30</i>	<i>реферат</i>	<i>екзамен</i>

Самостійне опрацювання тем

Розділ 1. Профорієнтація як фактор формування трудового потенціалу

Тема 1. Профорієнтація як фактор формування трудового потенціалу та раціонального регулювання ринку праці.

Проаналізовано поняття «Професійна орієнтація». Визначено предмет, мету, завдання та методологію даної сфери досліджень. Розглянуто профорієнтацію, як фактор, який безпосередньо впливає на формування трудового потенціалу та може бути визначена, як один з ключових факторів свідомого та раціонального регулювання ринку праці. Розкрито поєднання теоретичної складової профорієнтації, пов'язаної зі сферою економічних досліджень, та практичної складової, яка складає певну систему профорієнтаційних заходів. Приділено увагу історії розвитку системи профорієнтації населення, та проведено аналіз сучасного стану профорієнтаційної діяльності в Україні та за кордоном. Визначено та проаналізовано поняття «ринок праці», фактори становлення ринку праці.

Рекомендована література (посилання):

1. Ананко Т. В. Роль профконсультації в системі професійної орієнтації учнів у старшій школі сучасної України // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. 2016. Вип. 133. С. 3-5.
2. Близнюк Н. Профорієнтаційна робота у школі / Н. Близнюк // Завуч (Шкільний світ). – 2012. – № 15. – С. 34-46.

Тема 2. Профорієнтація: сутність, напрями, завдання, принципи організації.

Розглянуто профорієнтацію як необхідний елемент щодо сприяння у виборі підходящої професії, спеціальності, в межах якої, конкретна особистість має можливості досягти високої конкурентоспроможності, високого рівня продуктивності праці, професійного зростання. Приділена увага необхідності

узгодження в системі «людина-професія-суспільство». Розглянуто напрями та заходи профорієнтаційної роботи. Проаналізовано вплив економічних факторів та трансформації на структуру попиту професій, та відповідність завдань профорієнтації зазначеним параметрам. Розглянуто заходи профорієнтаційної роботи, зокрема, проведення інформаційної та роз'яснювальної роботи з орієнтації з випускниками шкіл, організація і проведення тренінгів для випускників, проведення виїзних компаній, організація і проведення ярмарок професій тощо. Визначено систему принципів організації профорієнтації.

Рекомендована література (посилання):

1. Професійна орієнтація населення в умовах глобалізаційних процесів на ринку праці // Молодий вчений. 2019. № 8(2). С. 304-309.
2. Яланська С. Система профорієнтаційної роботи у навчальному закладі / С. Яланська // Психолог. – 2013. – № 11/12. – С. 80-83.

Тема 3. Система управління профорієнтацією в Україні. Сутність і зміст системи управління профорієнтацією.

Розглянуто структуру системи управління профорієнтаційною діяльністю, її сутність та зміст. Визначені суб'єкти управління профорієнтацією та об'єкти профорієнтаційної діяльності; джерела та структура фінансування профорієнтації. Розглянуті основні напрями роботи в межах системи управління профорієнтацією в організаціях. Наведені інформаційні ресурси нормативно-правового забезпечення профорієнтаційної діяльності в Україні. Розглянута державна політики в галузі профорієнтації. Проаналізовано економічну функцію профорієнтації щодо забезпечення економії ресурсів на підготовку спеціалістів та працівників; соціальне завдання управління профорієнтацією, що має на меті регулювання взаємодії між попитом та пропозицією, впливу на свідомий вибір професії.

Рекомендована література (посилання):

1. Будник Ю.А., Мулявка Д.Г. Управління системою професійної орієнтації в Україні: адміністративно-правовий аспект: монографія / Держ. фіск. служба України, Ун-т держ. фіск. служби України. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2018. 219 с.
2. Будник Ю.А. Розмежування норм адміністративного і трудового права у сфері управління системою професійної орієнтації в Україні // Право і суспільство. 2016. № 3(1). С. 87-91.
3. Кушніренко О.Г. Вища освіта та система професійної орієнтації: проблеми нормативно-правового регулювання // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право. 2018. Вип. 25. С. 18-22.

Тема 4. Основи професіографії. Поняття «професія» і «спеціальність».

Проаналізовано зміст понять «професія» та «спеціальність». Розглянуто науку професіографію, як галузь знань, що досліджує професії і спеціальності з точки зору вимог до людини. Розкрито поняття «професіограма», що представляє собою спеціальну карту з розгорнутим переліком характеристик та вимог певної сфери трудової діяльності та конкретної професії. Наведене визначення професіографічного дослідження, що ґрунтується на самостійному пошуку школярами інформації щодо певної професії. Розглянуто види професіографічних матеріалів: професіограми, професіокарти, проспекти, буклети.

Рекомендована література (посилання):

1. Вороніна К.О. Особливості та принципи системної професіографії // Вісник Національного університету оборони України 3 (2013): 201-205.
2. Марценюк М.О. Професіограма професії як орієнтир для самовизначення майбутнього психолога, 2020.
3. Мордюшенко С.М. Теоретико-методологічні підходи до проблеми професіографії // Проблеми екстремальної та кризової психології.

Тема 5. Професійна психодіагностика.

Розглянуто психологію праці як галузь психологічного знання, її підходи, напрями та методологію. Проаналізовано процедуру емпіричних досліджень, спрямованих на виявлення психологічних особливостей різних професій, особливостей різних етапів професійного становлення фахівців. Наведені основні методи психодіагностики: психофізіологічний метод, контент-аналіз, проєктивні методики, опитувальники, об'єктивне тестування, стандартизоване спостереження, аналіз продуктів діяльності досліджуваного, психологічна бесіда. Представлені методики для профдіагностичного обстеження старшокласників, випускників закладів загальної середньої освіти та абітурієнтів закладів професійно-технічної й вищої освіти.

Рекомендована література (посилання):

1. Ігнатович О.М., Татаурова-Осика Г.П., Шевенко А.М. Психологія професійної діагностики та професійного консультування, 2021.
2. Методи психодіагностики у професійному самовизначенні молоді : метод. посіб. [для пед. працівників] / [авт.: О. В. Мельник, Л. С. Злочевська Н.С. Гончар] ; НАПН України. Ін-т проф.-техн. освіти. – Київ : Педагогічна думка, 2012. – 109 с.
3. Фрицюк В.А. Діагностика готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку, 2016.

Розділ 2. Компоненти профорієнтаційної роботи

Тема 6. Професійна інформація і професійна консультація, методи їх проведення.

Визначено поняття професійної інформації, як психолого-педагогічної система формування в особистості активної профорієнтаційної позиції, та

професійної консультації, як засобу надання допомоги людині, що знаходиться в ситуації професійного самовизначення. Проаналізовані форми профорієнтаційної роботи, до яких відносяться: довідково-інформаційна консультація, діагностична консультація, формуюча профконсультація, медична профконсультація. Наведені методи профконсультаційної роботи, що розглядаються як способи спільної діяльності педагога й учнів, які забезпечують підготовку молоді до усвідомленого професійного самовизначення: пояснювально-ілюстративні (репродуктивні), інформаційно-пошукові, інтерактивні.

Рекомендована література (посилання):

1. Лісовський В. Інформаційний простір як джерело – детермінант у розв'язанні проблеми кореляції професійної орієнтації молоді України. Гілея: науковий вісник. 2020. Вип. 153. С. 451-456.
2. Логуш Л. Професійна орієнтація – формування усвідомленого вибору професії. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2013. Вип. 3-4. С. 90-96.

Тема 7. Професійний відбір кадрів. Сутність та основні характеристики профвідбору.

Визначено поняття «професійний відбір», під яким розуміють процес вибору з групи кандидатів на певну посаду тих, від кого можна чекати успішного освоєння і наступного ефективного виконання функцій, та поняття «професійна придатність», що позначає особу, яка успішно оволоділа певної професією. Визначено типи професійної придатності: абсолютна та відносна. Визначено завдання професійного відбору, що полягає у встановленні придатності людини до виконання того чи іншого виду роботи. Розглянуто алгоритм процесу підбору персоналу, що включає такі етапи як аналіз потреби у підборі персоналу, створення профіля кандидата, підбір відповідальних за

рекрутинг, прийом заявок від кандидатів, попередній відбір кадрів, ухвалення рішення щодо затвердження певного кандидата.

Рекомендована література (посилання):

1. Мельник М. Ю. Професійна орієнтація та кар'єрне консультування: сучасні виклики. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2019. № 4. С. 56-64.
2. Олійник О. Сімейне професійне консультування в системі загальної середньої освіти / О. Олійник // Заступник директора школи. – 2012. – № 12. – С. 37-42.

Тема 8. Професійна адаптація: сутність, види, зміст.

Розглянуто процес професійної і соціально-психологічної адаптації, в ході якого відбувається оптимальне поєднання людини і професії: оволодіння вибраною професією або спеціальністю, закріплення трудових навичок та вмінь, вироблення продукції високої якості, точності і надійності, творчій активності. Проаналізовано соціально-психологічний вимір професійної адаптації, що полягає у входженні працівника в трудовий колектив, як малу соціальну групу, оволодінні відповідними соціальними статусами, формуванні формальних та неформальних стосунків, прийнятті соціальних норм і цінностей організації.

Рекомендована література (посилання):

1. Шара С.О. Професійна адаптація молодих викладачів закладів вищої освіти непедагогічного профілю, 2020.
2. Шиделко А. В. Психологічні чинники професійної адаптації особистості // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія психологічна) 2 (2016): 151-159.

Методичне забезпечення

1. Барчі Б. В. Профорієнтація та профвідбір: методичні вказівки до проведення практичних занять та організації самостійної роботи з дисципліни для студентів денної та заочної форм навчання напряму підготовки 6.030103 Практична психологія / Укладач Б. В. Барчі. – Мукачево: МДУ, 2017. – 41с.
2. Конспект профорієнтаційного заняття «Професії майбутнього»: наук. - практ. реком./ Л.М. Капченко, Н.В. Савченко, Н.В. Ортікова, Н.В. Балашова, Л.Й. Літвінчук, О.В. Грамма. – К. : ІПК ДСЗУ, 2017. – 35 с.
3. Острянюк Т.С. Профорієнтація та профдобір. Конспект лекцій для студентів спеціальності 6.130102 Соціальна робота. – Чернігів: ЧНТУ, 2017. – 94 с.
4. Острянюк Т.С. Профорієнтація та профдобір. Методичні рекомендації для організації самостійної роботи студентів спеціальності 6.130102 Соціальна робота / Т.С. Острянюк. – Чернігів: ЧНТУ, 2016. – 46 с.
5. Путівник профорієнтації : наук. - практ. реком. / Н.Г. Джинчарадзе, Л.Й. Літвінчук, Н.В. Савченко, Н.В. Ортікова, Н.В. Балашова, О.В. Грамма, М.В. Богуслав. – К. : ІПК ДСЗУ, 2018. – 43 с.

Рекомендована література

6. Закони України “Про освіту”, “Про повну загальну середню освіту”, “Про позашкільну освіту”, Концепції державної системи професійної орієнтації населення (затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 842 від 17 вересня 2008 року (зі змінами); редакція від 29.01.2022), Концепції профільного навчання у старшій школі (затвердженої Наказом Міністерства освіти і науки України № 1456 від 21.10.2013 року), Листа МОН від 10.08.2022 № 1/9105-22 “Щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2022/2023 н. р.”
7. Навички для успішної кар’єри [курс для здобувачів освіти закладів професійної (професійно-технічної) освіти] – К.: 2020. – 300 с.

8. Верченко Н.В. Психологічні засади професійної діяльності /уклад. Верченко Н.В. Біла Церква: БІНПО, 2020. 62с.
9. Лукіяничук А.М. Психологічні основи професійного становлення та розвитку особистості майбутнього кваліфікованого робітника: навчально-методичний посібник. Вид 2-ге, поробл. Доповн, Біла Церква: БІНПО, 2020.155 с.

Електронні інформаційні ресурси (Посилання)

1. Бібліотека ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Бібліотека ім. В.Г. Короленко. URL: <http://korolenko.kharkov.com/>
3. Бібліотека ДБТУ. URL: <https://library.khntusg.com.ua/>

Питання для самоконтролю

1. Профорієнтаційна робота на виробництві: принципи, форми і методи організації.
2. Професіографія як процес вивчення й опису професії.
3. Психомоторна організація людини і методи її вивчення.
4. Методи профорієнтаційної і профконсультаційної роботи.
5. Проадаптаційна робота на підприємстві.
6. Соціальні, економічні і педагогічні чинники вибору професії.
7. Планування й організація роботи відділу кадрів з профорієнтації і профконсультації.
8. Професійна придатність і методи її вивчення.
9. Управління професійною орієнтацією і професійною освітою.
10. Впровадження системи заходів з профвідбору і розрахунок її економічної доцільності.
11. Підготовка професійних керівників.
12. Безперервне навчання працівників в контексті профорієнтації.
13. Вибір форм і змісту навчання працівників на конкретному підприємстві в межах профорієнтаційної діяльності служб управління персоналом.
14. Планування особистої ділової кар'єри, її зв'язок з безперервною освітою.
15. Ділові ігри як метод навчання й атестація кадрів. Методи оцінки

ефективності витрат на персонал.

16. Методи оцінювання ефективності витрат на персонал в контексті профорієнтації.

17. Організація і планування трудової кар'єри працівників.

18. Психотехнології та акмеологічний підхід до навчання.

19. Апаратні методи профвідбору.

20. Характеристика інструментаріїв, які використовуються при профорієнтації.

21. Соціологічний аналіз професійної спрямованості особистості.

22. Специфіка профвідбору на профпридатність до професій типу «людина–Людина».

23. Профвідбір на профпридатність до професій типу «людина-техніка».

24. Профвідбір на посаду менеджера з персоналу.

25. Програмно-цільовий підхід до профадаптації у виробничій сфері.

26. Тестування як метод профорієнтаційної роботи, його недоліки та переваги,

вимоги до техніки проведення.

27. Вибіркова співбесіда як метод підбору кадрів.

28. Профорієнтаційна робота як державна політика в галузі працевлаштування.

29. Система профорієнтаційної роботи.

30. Соціально-економічний аспект профорієнтаційної роботи.

31. Сутність і значення професійної орієнтації та переорієнтації в ринкових умовах.

32. Професіограма та психологічний профіль професії.

33. Суть профконсультації та якими методами вона проводиться.

34. Професійна спрямованість, професійний інтерес і професійне покликання.

35. Суть і значення професійної адаптації.

Навчальне видання

ОСНОВИ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Методичні вказівки
до самостійного вивчення дисципліни

Автор-укладач

БОРЮШКІНА Оксана Володимирівна

МОІСЄЄВА Наталія Іванівна

КОБЕЛЄВА Даля Леонідівна

Формат 60x84/16

Гарнітура Times New Roman

Папір для цифрового друку. Друк ризографічний.

Ум. друк. арк. _.

Тираж ___пр.

Державний біотехнологічний університет
м. Харків, 61002, вул. Алчевських, 44